ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Беш жилдлик

Иккинчи жилд

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти
1981

www.ziyouz.com kutubxonasi

ҚИРОЛ ЛИР

ҒАФУР ҒУЛОМ
таржимаси

www.ziyouz.com kutubxonasi

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР

Лир — Британия қироли.
Француз қироли.
Бургунд герцоги.
Корнуэль герцоги.
Альбан герцоги.
Граф Кент.
Граф Глостер.
Эдгар — Глостернинг ўғли.
Эдмунд — Глостернинг никоҳсиз хотинидан бўлган ўғли.
Куран — сарой аъёнларидан бири.
Кекса — Глостер хизматидаги ижарачи.
Табиб.
Сарой масхарабози.
Освальд — Гонерильянинг саройида эшик оғаси.
Эдмунд қўл остидаги бир офицер.
Корделия атрофидаги аъёнлардан бир оқсуяк.
Худайчи.
Корнуэль герцогининг хизматкорлари..
Гонерилья —
Регана — } Лирнинг қизлари..
Корделия —
Лир аъёнларидан рицарлар, лашкарбошилар, чопарлар, ҳарбийлар, сарой кишилари, хизматкорлар.

www.ziyouz.com kutubxonasi

I ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Қирол Лирнинг саройида тахт зали.

Кент, Глостер, Эдмунд кириб келади.

Кент

Менга аввал шундай туюлган эдики, қирол герцог Корнуэлга қараганда, герцог Альбанига кўпроқ майл кўрсатмоқда деб.

Глостер

Ҳаммамизга ҳам шундай туюлган эди. Аммо энди, қироллик тақсим қилинар чоғда, қирол бу икки герцогдан қайси бирини ортиқ кўрганини аниқлаш мумкин бўлмай қолди. Ўртадаги текисликка шунчалик риоя қилинганки, ҳар иккови ҳам бундан ўбдонроқ бўлакни танлаб ололмас эди.

Кент

Бу сизнинг ўғлингизми, жаноб?

Глостер

Мен бунинг тарбиясини ўз устимга олганман, жаноб. Менга шу тўғрида гапираверіб кўп қизаришга тўғри келган, аммо энди чиниқиб кетдим.

Кент

Сўзларингизни тушуна олмадим.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Глостер

Боки йўқ, аммо бунинг онаси менга жуда яхши тушунар эди: шу тушунишни сабабидан ҳам унинг қорни дўмпайиб қолди. Демак, у ўз ётоғида эрга эга бўлишдан илгари, бешикда ўғилга эга бўлиб қолди. Бу ҳодисада андаккина гуноҳнинг ҳиди бурқсиганин сезгандирсиз?

Кент

Модомики ўртада шундай жонон бир мева пайдо бўлган экан, ўша гуноҳ содир бўлгани учун қитти қайғирмайман.

Глостер

Аммо менинг бундан бир ёш катта бошқа ўғлим ҳам бор, у тамоман қонуний, лекин унинг қонунийлиги кўз ўнгимда бўлган қадрини бунга нисбатан баландроқ қилмайди. Гарчи бу маккор ёруғ дунёга ҳали чақирилмасдан бурун, бир оз беадаблик билан шошилиб келган бўлса ҳам, онагинаси гўзал нарса эди. Биз буни каттакон ҳузур-ҳаловатлар билан тайёр қилганмиз: шунинг учун ҳам бу қасанғини ўғлим деб иқрор қилишга мажбурман. Эдмунд! Сен бу олижаноб арбобнинг ким эканликларини биласанми?

Эдмунд

Йўқ, жаноб.

Глостер

Бу киши — лорд Кент, ёдингда тут, бу киши менинг энг қадрли дўстим бўлади.

Эдмунд

Мен жаноб олийларнинг хизматларига доим тайёрман.

Кент

Мен сизни бора-бора севиб қолишимга ишонаман. Шунинг учун сизни яқинроқ таниб олишни истар эдим.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эдмунд

Жаноб, мен муҳаббатингизга сазовор бўлиш учун тиришаман.

Глостер

Бу чет элларда тўққиз йил юриб келди, яқинда яна жўнайди. Қирол шу томонга келмоқда.

Фанфарлар

Лир, Корнуэль, Альбани, Гонерилья, Регана, Корделия ва аъёнлар чиқиб келадилар; уларнинг орқасидан Лирнинг тожини келтирмоқдалар.

Лир

Француз қироли, Бургунд герцоги,
Марҳамат қилсинлар, чақир, Глостер.

Глостер

Хўп, подшоҳим.

Глостер билан Эдмунд чиқиб кетадилар.

Лир

Ҳалигача яширин тутган андишамизни
Очмоқчимиз. Қани менга картани беринг!
Билиб қўйинг: уч тақсимга баравар бўлдик
Биз ҳукмрон бўлиб турган шу қирролликни,
Шу қариган елкамиздан давлат ташвишин
Улоқтириб ташламоққа айладик қарор.
Ўлим томон оғир юксиз судралиш учун
Барчасини ёш кучларга топширмоқчимиз.
Альбани, сен ўғлимизсан, сен ҳам Корнуэль,
Бизга бўлган муҳаббатинг ундан кам эмас,
Биз қизларга бермак бўлган меросимизни
Шу топдаёқ эълон қилиб қўймоқ истаймиз
Токи сўнгра бошбоштоқлик бўлиб юрмасин.
Французлар, бургундларнинг иккита шоҳи,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бизнинг икки ёш қизимиз севгисин топиб,
Меҳмон бўлиб яшамоқда саройимизда,
Икки ошиқ жавобимиз кутиб мунтазир.
Қани энди айтиб беринг менинг қизларим,—
Модомики биз сизларга давлат, еру сув
Ҳукмронлик иродасин берар эканмиз,
Қай бирингиз бизни ортиқ севасиз, айтинг?
Шунга қараб, кимда-кимнинг табиий қадри
Юксак бўлса, биз беражак мукофотлар ҳам
Шу кишига улгуржироқ — кўпроқ бўлади.
Гонерилья, бош қизимиз, сен олдин гапир.

Гонерилья

Отажоним!
Сизга бўлган муҳаббатимни
Қандай қилиб айтиш мумкин оддий сўз билан,
Кўзда нуру олган нафас, озодлигимдан
Ниманки қиймат, ноёб ва гўзал бўлса
Ҳаёт, соғлиқ, ҳусну номус барчасидан ҳам
Бир қиз киши ўз отасин севолганича,
Бир севгини айтмоқ учун сўз етишмайди,
Барчасидан юксак қўйиб сизни севаман.

Корделия

(бир чеккага)

Бундан ортиқ қандай қилиб изҳор қиламан?
Сўзлар билан айтиш қийин муҳаббатимни.

Лир

(Гонерильяга)

Шу ўлкани, бу қирғоқдан у қирғоққача
Соя-салқин ўрмонлари, ерлари билан
Жўшқин дарё, алвон-алвон қирлари билан
Бутунича, бир умрга сенга топширдим.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бўғин-бўғин авлодларинг яйраб-яшнасин,
Қани энди ўртанчи қиз, тантиқ Регана
Бизга айтар гапларингни айт-чи, тинглаймиз.

Регана

Опам билан икковимиз бир металлданмиз,
Қимматимиз баб-баравар. Дил сўзин айтсам,
Опам айтди сизга бўлган муҳаббатимни.
Мен ҳам унинг сўзларига бир оз қўшаман:
Менинг ҳиссим орзу қилса эҳтимол бўлган
Барча шодлик менинг учун тамом бегона.
Сизга бўлган муҳаббатим қалбимга роҳат,
Мана сўзим, шаҳаншоҳим!

Корделия

(бир чеккага)

Вой мен бечора!
Йўғ-э, нега мен бечора бўлар эканман;
Муҳаббатим айтадиган сўзимдан устин.

Лир

(Реганага)

Сенга, сенинг авлодингга умрбод мерос
Мамлакатнинг учдан бирин тортиқ қиламиз.
Сенга теккан бу ҳиссанинг уфқи кенглиги,
Гўзаллиги ва қиммати зарра кам эмас
Гонерильянинг ҳиссасига теккан бўлакдан.

(Корделияга қараб)

Қани сен-чи, қувончимиз, кенжатойимиз
Катталардан кам бўлмаган овунчоғимиз,
Бургундларнинг қаймоғи-ю, фаранг шароби
Ўртасида ишқ можаро бонси бўлган
Қалб эгаси, қани айт-чи, сен нима дейсан?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Опаларинг ҳиссасидан ошиб тушарли,
Қандай сўзинг бор?

Корделия

Ҳеч қандай, шоҳим!

Лир

Ҳеч қандай.

Корделия

Ҳеч қандай.

Лир

Ҳеч қандайдан, ҳеч қандайин нарса чиқмайди.
Яхши ўйлаб, сўнгра гапир.

Корделия

Афсус кучсизман,
Юрагимни тил учига қўя олмайман...
Сизга менинг жуда қаттиқ муҳаббатим бор,
Бу муҳаббат фарзандлигим бурчидир, холос.
Ана шундан ё зиёда ва ё кам эмас.

Лир

Нима?! Нима! Корделия! Жавобинг тузат,
Йўқса бутун тақдирингни бузиб қўясан.

Корделия

Шаҳаншоҳим,
Менга ҳаёт берган ўзингиз,
Боқиб-кўриб, эркалаган, севган ўзингиз.
Мен буларнинг барчаси-чун сизга миннатдор,
Ҳурмат қилиш, жондан севиш менинг вазифам.
Опаларим нима учун эрга тегади,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Модомики сизни шунча яхши кўраркан?
Ахир, мен ҳам бирор эрга тегмақчи бўлсам,
Ўз ишқимдан, шафқатимдан анча қисмини
Ўша ҳаёт йўлдошимга бағишлашим шарт.
Мен, ҳойнаҳой опаларим сингари фақат
Сизнигина севиб туриб, эрга чиқмайман.

Лир

Шу сўзларни чин қалбингдан айтмоқдамисан?

Корделия

Чин қалбимдан, шаҳаншоҳим.

Лир

Шунчалик ёш-ку,

Қалби шунча қотиб кетган.

Корделия

Ёшликка ёшдир,
Аммо қалби ҳаққонийлик билан лиммо-лим.

Лир

Шундай бўлса бўла қолсин; нима қиларди,
Ҳаққонийлик сенга сеп ҳам, бисот ҳам бўлсин.
Онт ичаман офтобнинг эзгу нурига,
Қасам бўлсин ой шуъласи Гекат Маъбудга
Ойдин кеча сирларига ва кўкда кезиб
Бизнинг ҳаёт-мамотимиз тақдирин ешган
Машъал каби порлаб турган сайёраларга:
Оталикнинг бор меҳридан инкор қиламан,
Бундан кейин ишқим, сен ҳам менга бегона —
Бир умрга бегонасан! Ваҳший скифлар
Ё бўлмаса очлигига таскин бериш-чун
Ўз боласин ғажиб еган бошқа қабила

www.ziyouz.com kutubxonasi

Менга қанча меҳрибону ва яқин бўлса,
Сен ҳам шундай менга яқин ва меҳрибонсан,
Қачонлардир менинг қизим аталгувчи шахс.

Кент

Подшоҳим!

Лир

Бир оғиз сўз айта кўрма, Кент!
Аждар билан ғазабининг оралиғига
Қира кўрма, йўқол ҳозир!
Уни ҳаммадан
Ортиқ кўриб севар эдим, унинг меҳрига
Такия қилиш менга ҳордиқ берар деярдим.
Жўна, йўқол! Қора гўрда насиб бўлажак
Истироҳат ҳурматига қасам ичаман:
Мен бу қизни юрагимдан юлқиб ташлайман.
Французлар қиролини тездан чақиринг!
Хўш, нимага ағрайганча туриб қолдингиз?
Бургундларнинг герцогин ҳам чақиринг бунда.
Альбани ҳам Корнуэлнинг герцоглари, сиз
Бу учинчи ҳиссани ҳам бўлишиб олинг.
Ва бу қизнинг куёви-чи, мерос ўрнига
Қизнинг ўзи ҳаққоният деб атаб юрган
Ғурурини топиб олсин, хўжайин бўлсин.
Иккингизга топшираман ҳокимиятни,
Барча ҳуқуқ, шаҳаншоҳлик устунлигимни.
Менинг билан юзта аъён — рицарь қолади.
Ва уларнинг харажатин сизга юклайман.
Шу юз киши ўзим бошлиқ бир ой-бир ойлаб
Иккингизда навбат билан яшаб туради.
Мен қироллик унвонини, шараф-шонини
Узим билан қолдираман, аммо бус-бутун
Келимларни, мамлакатнинг идорасини
Иккингизга топшираман, ўғилхонларим;

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ва сўзимнинг тасдиқи-чун бошда тожимни
Бўлиб олинг, мана.

(Уларга тожини топширади.)

Кент

Улуғ Лир,
Шу ном оша ҳурматлардим доим қиролни,
Отам каби севар эдим, соҳибқироним,
Ҳамма амри-фармонига бош билан тайёр,
Дуо чоғи шу ном эди тилимда такрор.

Лир

Камон таранг тортилгандир, ўқидан сақлан!

Кент

Камалакни майли бўшат, ўз ўқинг билан
Юрагимни илма-тешик қилиб қўя қол.
Лир тентаклик қилаверса, Кент ўжар бўлар.
Айт-чи ўзинг, не қилғулик қилмоқчисан, чол?
Ҳокимият мақтовларга талтаяди деб,
Вазифалар қўрқиб сўзсиз қолар дейсанми?
Улуғворлик телбаликдан валақлаганда
Ҳақиқатни сўйламаклик бизнинг бурчимиз.
Эсингни йиғ! Тожи-тахтни қўлингдан берма,
Ғазабингни тизгинлаб ол! Шу жоним кафил,
Кенжа қизинг сени ҳаддан зиёда севар:
Тил жимлиги, дил бўшлигин белгиси эмас:
Қайта, ичи бўш ерларда шовқин кўп бўлур.

Лир

Ҳаётингни қиммат билсанг, тилингни тий, Кент!

Кент

Ҳаётимми, бу ҳаётни доим сен учун
Гаров қилиб қўйилган деб ҳисоблаганман,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Евларингга қарши, сени қўриқлаганда
Ҳаётимни йўқотишдан ҳеч қўрқмаганман.

Лир

Кўзимдан йўқол!

Кент

Кўзингни оч, фақат менга ижозат бер, Лир,
Ғазабингга нишон бўлай умрим борича.

Лир

Қасам бўлсин Аполлонга, ишқ тангрисига...

Кент

Аполлонга мен қасам ичаман, қирол
Бўлар-бўлмас чорлайверма маъбудларингни.

Лир

Мушрик югурдак!

(Қиличини суғуради.)

Альбани ва Корнуэль

Тўхтанг, шаҳаншоҳ!

Кент

Майли, чопа қол.
Беомон дард музди учун, табибингни сўй!
Бундан кейин, танамда жон, товушим борича
Сенга, ёмон иш қилиб қўйдинг, деб қичқираман!

Лир

Сен фитначи, сўзларимга яхши қулоқ сол.
Менинг айтган сўзларимни тинглаш — вазифанг.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ваъдамизни *бузмоқликка чорлайсан бизни;*
Бундай аҳвол бу даргоҳда рўй берган эмас.
Шаҳаншоҳлик, унинг ҳукми оралигига
Суйканчиқлик қилиш билан суқулиб кирдинг:
Бу қилиққа чидай олмас завқу рутбамиз.
Бу ерда мен қирол! Мана сенга мукофот!
Тупроққа хос офатлардан сақланиш учун
Тайёргарлик кўришингга беш кун ижозат.
Олтинчи кун бўлганида ирганч елкангни
Менга қарам ўлкаларга ўгиришинг шарт;
Ўнинчи кун мен қироллик қилган ерларда
Қадамингдан из топилса, дарҳол ўласан.
Қани жўна! Маъбудларга қасам ичаман,
Бу қарорим ғоят қатъий, зарра ўзгармас!

Кент

Хайр, қирол; сен шунақа экансан-а, Лир.
Бунда қувғин, у ерда-чи, ҳур — эркин олам.

(Корделияга)

Ёмонликдан омон берсин сенга тангрилар,
Фикрларинг барчаси ҳақ, сўзинг рост эди.

(Регана ва Гонерильяга)

Тантанаю дабдабалик севги сўзларин
Ишлар билан тасдиқлашга ҳаракат қилинг.

(Герцогларга ва сарой ходимларига қараб)

Ҳаммангизга хайр энди, сизнинг Кентингиз
Кекса умрин яшар бўлди ўзга юртларда!

(Чиқиб кетади)

Бурги овози

Глостер, у билан бирга француз қироли, Бургунд герцоги ва аъёнлар кирадилар.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Глостер

Шаҳаншоҳим, қирол билан герцог шу ерда.

Лир

Айтар сўзим аввал сизга, Бургунд герцоги.
Икковингиз, сиз француз қироли билан
Кенжа қизга уйланишга талашардингиз.
Қани айтинг; раъйингиздан кечмаслик учун
Сизга қанча сепу бисот берилиши шарт?

Бургунд герцоги

Шаҳаншоҳим,
Ваъдангиздан ортиқчасини
Сўрамайман, чунки ундан камин бермайсиз.

Лир

Аслзод герцог,
Қизга қиммат баҳо қўйган эканмиз аввал:
Энди ўша нархи пасайиб кетди.
Мана ўзи, шу риёкор вужуд ичидан
Бирор нима тополсангиз, унинг устига
Менинг бутун ғазабимни жамбаст қилсангиз
Шу йиғиндиқ завқингизга мос кела олса,
Мана ўзи, бутунлайин сизники бўлсин.

Бургунд герцоги

Нима жавоб беришни ҳам билолмай қолдим.

Лир

Айб иш қилган ва ҳамманинг кўзидан тушган,
Бизнинг чексиз қарғишларга гирифтор бўлган,
Унинг сепи отасидан теккан лаънатлар,
Ҳаммамизнинг меҳримиздан четга қоқилган
Ушбу қизни олиш-қўйиш ихтиёрингиз.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бургунд герцоги

Шаҳаншоҳим, кечирасиз, шунча шарт билан
Мен бу қизга уйланишдан бўйин товлайман.

Лир

Майли, қўйинг. Онт ичаман парвардигорга,
Мен бу қизнинг бойликларин сападим, холос.

(Француз қиролига)

Сизга эса улуғ қирол, эп тополмайман.
Ёмон кўрган кишим билан бирга бўлмоқни.
Ахир, сиз ҳам шу махлуқдан бошқа бирорта
Муносиброқ қизгинани яхши кўрарсиз.
Табиат ҳам ўкинади яратиб қўйиб.

Француз қироли

Бу гапларни эшитишим жуда таажжуб!
Ҳалигача энг севимли бўлиб келган қиз
Қариликнинг овунчоғи, мақташга лойиқ,
Ҳаммадан ҳам яқинроғу, ҳаммадан қиммат,
Бирданига шундай ёмон қилғилик қилиб,
Бутун меҳру шафқатлардан ажралиб қолса?
Сизнинг унга қўйганингиз шунча муҳаббат
Бирваракай йўққа чиқиб кетгандан кейин
Гуноҳи ҳам жуда мудҳиш, зўр бўлса керак.
Аммо қизнинг гуноҳига менинг зеҳнимни
Ишонтириш учун кучли мўъжиза керак

Корделия

Аммо *сиздан, подшоҳим,* сўрар эдимки,
Менда йўқдир тилёғлама сўзларни айтиб
Бировларни ёлғондакам мақташ санъати.
Охирида қилган ишим мос келадиган

www.ziyouz.com kutubxonasi

Тил билан дил бирга сўзни айтаман, холос;
Бошқаларга айтиб қўйинг: отамни мендан
Ранжитгану муҳаббатдин совутган нарса
Ахлоқсизлик, пастгарчилик. одам ўлдириш,
Беадаблик, бежо қадам каби гуноҳмас;
Бир камчилик (*шу камчилик менинг давлатим*)
Ялинчоқ кўз, хушомад сўз менда топилмас.
Отам мендан муҳаббатин олса оларки,
Шу хислатлар йўқлиги-чун ҳеч ачинмайман.

Лир

Менинг раъим ва кўнглимни топмас экансан,
Шу дунёда туғилмасанг яхшироқ эди.

Француз қироли

Шу холосми? Ўз табиий хижолатидан
Дил сўзини айтолмаслик бутун айбими?
Нима дейсиз, сиз муҳтарам Бургунд герцоги,
Маликага айтадиган сўзингиз йўқми?
Бирор илинч ё манфаат кўзда тутилган
Ҳар қандайин муҳаббат ҳам муҳаббат эмас.
Истайсизми, маликага уйланишликни?
Ҳеч нимасиз унинг ўзи каттакон давлат.

Бургунд герцоги

(Лирга қараб)

Шаҳаншоҳим,
ўша аввал ваъда қилинган
Ҳиссасини берсайдингиз, Корделия ҳам
Бургундларнинг маликаси бўларди шу чоқ.

Лир

Йўқ! Ҳеч нарса! Ичган онтим — ғоятда маҳкам.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бургунд герцоги

(Корделияга)

Демак, афсус, отангизни йўқотиш билан
Эр бўлажак йигитдан ҳам ажраб қолдингиз.

Корделия

Майли, герцог бундан буён хотиржам бўлсин.
Унинг ишқи даромадни кўзда тутаркан,
Мен албатта унга хотин бўла олмайман.

Француз қироли

(Корделияга)

Қамбағаллик билан бойсан, жононгинасан,
Ҳамма сени ташлаганда, яна қимматсан,
Назарлардан тушиш билан дидимга ёқдинг,
Мен оламан сени бутун борлиғинг билан,
Ҳамма четга улоқтирди, эгаллаш ҳақим.
Ё тавбайи! Шу умумий ҳазарнинг ўзи
Унга бўлган ишқим ўтин алангалатди.

(Лирга)

Сен қизингни шундай ожиз, гадо ҳолида
Улоқтирдинг менинг меҳру шафқатларимга.
Франция каби кўркам — гўзал ўлкада
Менинг севган қироличам бўлиб қолади.
Туман босган Бургунддаги бутун герцоглар
Энди менинг жононимни сотиб ололмас.
Сен буларнинг муз қалбига «хайру хўш» деб қўй.
Гарчанд бунда йўқотибсан, унда мукофот.

Лир

Сен ола қол, бу қиз тамом сеники бўлди.
Бизнинг бундай қизимиз йўқ ва бўлган эмас,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Унинг билан сўнгги дафъа кўришишимиз.
Вақт ўтказмай йўлга тушинг. Сизларга атаб
Қиладиган дуои хайр, шафқатимиз йўқ.
Кетдик, герцог.

Бурғи чалинади. Лир билан бирга герцог, Корнуэль, Альбани, Глостер ва аъёнлар чиқиб кетадилар

Француз қироли

Опаларинг билан хайрлаш.

Корделия

Сиз отамнинг қиммат баҳо хазиналари,
Корделия сизни ташлаб кетар, кўзи ёш.
Мен сизларни жуда яхши танийман, аммо...
Бир туғишган опаларим бўлганингиз-чун
Сизда бўлган нуқсонларни айтиб турмайман.
Отамизни яхши кўринг, уни сизларнинг
Маҳмадона қалбингизга топширмоқдаман.
Аттагинанг, назаридан тушмаган бўлсам
Унинг учун соз бошпана топган бўлардим.
Хайр опалар.

Регана

Сен бизларни ўргатмаёқ қўй.

Гонерилья

Ундан кўра, раҳми келиб ёнига тортган
Қайлиғингнинг кўнглини топ, яхши бўлади.
Маъқул галга қулоқ солмай, ўжарлик қилиб,
Ўз-ўзингга жабру жафо ортдириб олдинг.

Корделия

Вақти келиб барча ёмон ният фош бўлар,
Охирида уялади яширин фитначи.
Бахтли бўлинг опаларим!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Француз қироли

Кетдик, жонгинам.

Корделия билан француз қироли чиқиб кетадилар.

Гонерилья

Синглим, ҳар иккимизга тегишли бир иш тўғрисида сен билан гаплашиб олишим жуда зарур эди. Отамиз бу куннинг ўзидаёқ кетишга қарор берганга ўхшайди.

Регана

Шунақа, у сизлар билан бирга кетмоқчи, келаси ой бизларникига келиб турар экан.

Гонерилья

Ана кўрдингми, у кексайганда айнаб, товланиб турадиган бўлиб қолган. Бу гапни шу топдаёқ ўз кўзимиз билан кўрдик, ишондик. У ҳалигача синглимизни ҳар икковимиздан ҳам ортиқ кўриб севар эди. Тўсатдан айнаб ўнгу терисини ўйлаб кўрмай, уни оқ қилиб қўйди, ахир, шунга ҳайрон қолмай бўладими.

Регана

Ҳамма касал қарилигида, мияси ачиб қолган. Ундай деса илгарилар ҳам у ўз-ўзини яхши танимас эди.

Гонерилья

У тетик, соғ-саломат замонларда ҳам жуда сержарда, ўжар эди, энди бўлса сен билан биз унинг феълига ўрнашиб қолган бу ярамас кулки ахлоқлардан тоза ҳам жабр-жафо тортсамиз керак, унинг устига кексалигидан келадиган гап кўтаролмаслиги, асабийлигини, бўлар-бўлмасга бадгумон бўлаверишини айтмайсанми?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Регана

Рост айтасан, сен билан биз, Кентни ҳайдагандагига ўхшаган унинг тутқаноқдай тентаклигини, бемаънигарчиликларини ҳали кўп бошимиздан ўтказамиз.

Гонерилья

Ё бўлмаса француз қироли билан хайрлашган чоғдаги муомаласига қара. Кел, ҳали ҳам иккаламиз бамаслаҳат гапни бир ерга қўйиб ҳаракат қилайлик: агар у шу аҳволида ҳам ҳокимиятни ўз қўлида тутиб турмоқчи бўлса, тахтдан кечганидан фойда йўқ. Қайтага не-не кунларни бошимизга солади.

Регана

Иккаламиз қилар ишни яхшилаб ўйлашиб оламиз.

Гонерилья

Ишқилиб, вақт ўтказмасдан, нима билан бўлса ҳамки, бўлар ишнинг олдини олиш керак.

Чиқиб кетадилар.

ИККИНЧИ САҲНА

Граф Глостернинг саройида бир зал. Қўлида бир хат билан Эдмунд чиқади.

Эдмунд

Яратилиш! Менинг тангрим сенгина холос,
Сенинг ҳамма қонунингга хизмат қиламан.
Уз акамдан бир йил ёки икки йил кейин
Туғилган-чун мерослардан маҳрум эмишман.
Бу одатга, бу хилдаги бидъат зулмига
Одамларга расм бўлган риёкорликка,
Нега хўп деб, бўйин эгиб қолар эканман?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қонунсизмиш? Бу гап ўзи нима дегани?
Нега мен паст бўларканман, менинг вужудим,
Билак кучим, тетик руҳим, роса қоматим
Ор-номусли эр-хотинлар туғдириб қўйган
Болалардан заррагина камлиги йўқ-ку.
Нега бизга ким кўринган таъна сўз билан
«Паст», «қонунсиз» лақабини тамға қилади?
Биз, «қонунсиз», «зоти пастлар»— «зоти
пастлармиз?»
Аммо бизни яратишда жонига теккан
Ухлайвериб ялоқ бўлган кўрпа-тўшакда,
Уйқусираб бўйда бўлиб, туғилиб қолган
Жинни-санғи каллаларга нисбатан, кўпроқ
Ихтиросли яширин ишрат завқи аралаш
Қатта кучлар, алангали зўрлик сарф бўлган!
Сенга мерос тегадиган еру сувларни
Мен оламан, билиб қўйгил, қонуний Эдгар:
Отамизга сен қонуний ўғлидан кўра
Мен қонунсиз кам қимматга эга эмасдир.
«Қонуний-а!» Жаранглашин эшитиб қўйинг.
Бурунда бил, ҳай қонуний акам, мабодо
Хат орқали қилган макрим ўринлай қолса,—
Ҳалигача камситилган уканг Эдмунд
Қонуний деб танилади. Ўсиб-унаман.
Қонунсизлар иши учун худо мададкор.

Глостер киради.

Глостер

Кент қувланди. Французлар қироли эса
Ғазаб билан бизни ташлаб кетиб ҳам қолди.
Лир ҳам тахтдан воз кечдию оқшом жўнади.
Бундан буён қизларига боқим яшайди...
Бирваракай юз берди-я шунча ҳодиса!
Сен ҳам шундамидинг, Эдмунд? Қандай хабар
бор?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эдмунд

Ҳеч қанақа, жаноби олий.
(Битта хатни яширади)

Глостер

Нега мунча эҳтиёт билан бу хатни яширяпсан?

Эдмунд

Мен ҳеч қандай янги хабар эшитганим йўқ, жаноби олий.

Глостер

Қандай қоғозни ўқиб турган эдинг?

Эдмунд

Ҳеч нима ўқиётганим йўқ эди, жаноби олий.

Глостер

Ҳеч нима дедингми? Шошилиб-пишилиб чўнтагингга суқаётган нарсанг нима эди? Агар у қоғозда ҳеч нима бўлмаса, шошилиб яширишнинг ҳам ҳожати йўқ эди. Бу ёққа бер-чи... Қани! Агар қоғозда ҳеч нима ёзилмаган бўлса, кўзойнак ҳам тақиб ўтирмайман.

Эдмунд

Елвораман, жаноб, мени кечиринг. Бу хат акамдан. Мен ҳали охиригача ўқиб ҳам чиққаним йўқ. Шунчаки устидан бир кўз югуртирдим. Фикримча, сиз ўқимаганингиз маъқул.

Глостер

Хатни менга беринг деяпман, жаноб.

Эдмунд

Хатни сизга берсам ҳам, бермасам ҳам барибир, сизни ҳақорат қилган бўламан. Хатнинг мазмуни, менинг фаҳмимча, кишининг нафсини қойитади.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Глостер

Кўрсат деяпман, қани кўрсат!

Эдмунд

Мен ўз акамни оқлаш учун у бу хатни ёзишда менинг кўнгли тозалигимни синамоқчи бўлган бўлса керак, деб айта оламан.

Глостер *(ўқийди)*

«Ана шу қонуни билан ёритилган ҳурматга лойиқ *кексалик ҳақи, умримизнинг энг кўркам йилларида* ҳаётимизни заҳарламоқда. У бизни ўз бадавлатлигимиздан фойдаланиш имкониятидан маҳрум қилмоқда. Қачонки ўша қариlик бизга халақит беришдан тўхтамагунча, биз ўз бойлигимизнинг ҳузур-ҳаловатини тота олмас эканмиз. Мен, қариликнинг кишини эзиб юборгувчи ана шу зулми қанчалик мақсадсиз ва аҳмоқгарчиликдан иборат эканлигини фаҳмлаб қолдим. Қариликнинг бу зулми ҳақиқатан қудратли ва эўр бўлгани учун эмас, балки биз чидаб берганимиз учун устимиздан ҳукмронлик қилмоқда. Бу тўғрида аниқроқ гаплашиб олиш учун менинг олдимга кел. Агар бизнинг отамиз узун уйқу билан ухлаб, то мен уйғотмагунча уйғонмай турган бўлганда эди, отамиз даромадларининг тенг ярми сенга тегар эди ва сен ҳам умринг борича Эдгарнинг севган укаси бўлиб қолар эдинг».

Ҳмм... бу суиқасд!.. «Мен уйғотмагунча уйғонмай турган бўлганда эди, даромадларнинг тенг ярми сенга тегар эди...» Менинг ўғлим Эдгар! Наҳотки унинг қўли қалтирамай шуларни ёзолди? Унинг қалби ва фикри шу хаёлларга бороlди? Бу *хатни сен қачон* олдинг? Буни ким олиб келди?

Эдмунд

Ҳеч ким олиб келиб бергани йўқ. Қизиғи ҳам шунда-да. Хатни хонамнинг дарчасидан ташлаб кетишибди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Глостер

Сен ҳам бу хатни акангнинг ўз қўли деб билдингми?

Эдмунд

Агар бу хатда бирор маъқул гап ёзилган бўлса, акамнинг ўз қўли деб қасам ичишим мумкин эди. Аммо бу хилдагини шундай эмасдир, деб ўйлашни истар эдим.

Глостер

Бу унинг қўли.

Эдмунд

Ҳа, бу унинг қўли, жаноб. Аммо мен ишонмоқчи бўламанки, бу хатни ёзар чоғда қалби билан қўли бир фикрда бўлмаса керак.

Глостер.

Илгарилар ҳам бирор гал сен билан шу фитна гапларни гапиришган эдими?

Эдмунд

Ҳеч қачон, жаноб. Аммо ундан, чунончи, ўғил балоғатга етиб, ота деган кексайгандан кейин, ўша ота ўғлининг қарамоғига ўтмоғи керак, ўғил эса бутун даромадларни ўз қўлига олмоғи керак,— деган фикрларини бир неча бор эшитганим бор.

Глостер

Аҳ, ярамас, ярамас! Бу ёзган хатида ҳам шу фикрларнинг ўзгинаси. Жирканч, ярамас! Йўлдан тойган, манфур ярамас! Ваҳший ҳайвон! Ваҳший ҳайвондан

www.ziyouz.com kutubxonasi

ҳам ёмон! Бор, уни топиб кел. Мен уни қамаб қўяман. Ирганч, ярамас! Қаерда экан?

Эдмунд

Билмасам, жаноб. Агар сиз акамнинг ўйлаган ўйларини аниқ билиб олгунча, унга қарши бўлган ўз ғазабларингизни босиб туролсангиз эди, тўғри йўл тутган бўлардингиз: агар сиз унга қарши адолатсизлик қилиб тўсатдан кескин чоралар ишлата бошласангиз, балки бу чоралар сизнинг шахсий ҳурматингизга ҳалал етказиб, акамнинг сизга бўлган ўғиллик итоатини тубдан сўндириб қўйиши мумкин. Мен ўз жонимни кафил қилиб айта оламанки, балки у бу хатни ёзишда ҳеч қандай ёмон ниятни ўйламай, менинг сиз ҳурматлимизга бўлган садоқатимни текшириб кўрмоқчи бўлгандир.

Глостер

Сен шундай деб ўйлайсанми?

Эдмунд

Агар сиз ҳурматлимиз бир маслаҳатни маъқул кўрсангиз, мен у билан бир суҳбат уюштирардим. Ҳамма гапларни ўз қулоғингиз билан эшитиб, тасдиқ қилар эдингиз. Хўп десангиз бу суҳбатни шу кечдан қолдирмай ташкил қилиш мумкин.

Глостер

У бунчалик ёввойи, ёвуз махлуқ бўлмаса керак, токи...

Эдмунд

Албатта бўлмаса керак.

Глостер

Уз отасига қарши-я. Уз меҳрибон, жондан севган отасига қарши-я? Осмону заминга қасам ичаман!

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эдмунд, уни қаердан бўлмасин топ! Дилидаги гапларни рўёбга чиқар. Зеҳнинг нимани маслаҳат кўрса, шундай ҳаракат қил. Мен ҳақиқий гап нима эканини билиб олиш учунгина дунёдаги ҳамма нарсани ҳадя қилишга тайёрман.

Эдмунд

Мен уни қаердан бўлмасин излаб топаман, жаноб. Бор ҳаракатимни қилиб кўраман, кейин келиб ҳамма гапни ўзингизга баён қиламан.

Глостер

Бу ҳалигача кўрилмаган хусуф-кусуфлар. Қуёшнинг, ойнинг тутилиши бизлар учун ҳеч қандай бир яхшиликдан дарак бермайди. Табиатшунослар бу ҳодисаларни турли-туман йўллар билан тушунтирмоқчи бўлсалар ҳам, ҳар ҳолда кулли мавжудот бу ҳодисаларнинг оғир таъсиридан шикаст топмоқда: муҳаббатлар совиб бормоқда, дўстлик емирилмоқда, оға-инилар бир-бирларига қарши қўзғалмоқда, шаҳарларда, қишлоқларда олағовур, сарой доираларида хиёнатлар, ота-оналар билан фарзандларни бир-бирига боғлаган иплар узилмоқда. Менинг ярамас ўғлим устидаги фол айниқса тўғри чиқмоқда, ўғил отага қарши қўзғалган қиролнинг ўзи табиат қонунларини бузмоқда, ота ўз гўдакларига қарши исён қилмоқда. Яхши замонлар ўтиб кетди; турли-туман макру ҳийлалар, кўнгли қаттиқлик, хиёнат, барбод қилувчи ўзбошимчалик — ана шулар энди бошимиз гўрга киргунча бизга азоб беради. Топ, ўша ярамасни, Эдмунд; топсанг афсус емайсан. Аммо жуда эҳтиёткор бўл. Аслзот ва вафодор Кент эса қувғинда! Унинг бутун гуноҳи — садоқати. Ҳаммаси ҳам таажжуб ҳодисалар! *(Чиқиб кетади).*

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эдмунд

Одам болаларининг ҳайрон қоларли аҳмоқликларини қаранг! Кўпинча ўз гуноҳимиз билан бахт биздан юз ўгириб қолса, бу фалокатларга сабаб қилиб қуёшни, ойни, юлдузларни гуноҳкор қила бошлаймиз. Гўёки биз муттаҳам, ярамас бўлган бўлсак, ноиложликдан аҳмоқ бўлиб қолган бўлсак — бу осмон ҳукмидан, алдамчи, ўғри, хиёнаткор бўлган бўлсак, бунга ҳам фалак таъсир қилган, ичувчи, ёлғончи, фоҳиш, бузуқи бўлган бўлсак — кўкдаги юлдузларнинг нури тушган, хуллас, биздаги ҳамма расвогарчиликларда тангри таоллонинг иродаси бор, тақдирга тан беришимиз керак. Зоти бузуқ одамлар учун жажжигина баҳона; ўзингдаги саёқ майлларга жавобгарликни юлдузларнинг гарданига ағдарасан холос. Менинг отам менинг онам билан аждар юлдузлари туркуми қиронида йўлиқишган бўлса, мен Дубби Акбар, яъни Катта Айиқ юлдузлари туркуми қиронида туғилганман: шунинг учун ҳам мен золим, бузуқи одам бўлишим керак эди! Бўлмаган гап! Осмон гумбазидаги энг ювош қиздай мулойим юлдуз бешигим устида мўлтираб турганда ҳам мен ҳозир қандай бўлсам ўшандай бўлиб қолаверардим.

Эдгар келиб киради.

Ана, ўзи ҳам келиб қолди. Бу эски комедия ҳам ора очиқ бўладиган бўлди. Бедлам жиннихонасидан чиққан жинни, Томга ўхшаш ўзимни анқов, ярамасликка солиб тураман. Аҳ, бу, кун тутилиш, ой тутилишлар бизга бошбошдоқликлардан хабар беради.

Эдгар

Салом, укам, Эдмунд! *Нима тўғрида* мунча чуқур ўйланиб қолдинг?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эдмунд

Шу ой, кун тутилишлари натижасида рўй бериши мумкин бўлган ҳодисаларни олдиндан айтиб ёзилган гапларни яқинда ўқиган эдим, шуни ўйлаяпман.

Эдгар

Сен шу гапларга қизиқасанми?

Эдмунд

Сени ишонтиришим мумкинки, бахтсиз ҳодисалар рўй бериши тўғрисида илгари айтилган гаплар тўғри келяпти. Масалан, ота-оналар билан болалар ўртасидаги муомалаларнинг дуруст бўлмаслиги, ўлим-етим кўплиги, қимматчилик, қадим дўстларнинг бир-биридан жудо бўлиши, ҳукумат ишида олағовур, сарой аҳлларининг қиролга қарши дўқ уриши ва лаънатлар ёғдириши, бекорчи гумон ва андишалар, дўстларнинг қувғунлиги, қўшин ичида интизом тушкунлиги, эру хотинлар ўртасида бевафолик ва бошқа ва бошқалар.

Эдгар

Қачондан буён мунажжимлар маслагига кириб олдинг?

Эдмунд

Ҳа, майли, буни қўйдик. Отам билан энг охирги марта қачон кўришган эдинг?

Эдгар

Кеча кечқурун.

Эдмунд

У билан гаплашган эдингми?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Эдгар

Ҳа, икки соат тўла-тўкис.

Эдмунд

Яхшиликча ажрашганмидиларинг? Сен унинг гапидами, юзидаги имою ишорасидами бирор норозилик аломатини сезмаганмидинг?

Эдгар

Ҳеч нима сезганим йўқ.

Эдмунд

Ёдингга тушир, сен бирор бало қилиб қўйиб ранжитган бўлмагин. Ҳам сендан сўрайман, сал жаҳлидан тушиб, тапти босилгунча кўзига кўринмай тур. Шу топда у шунақа ҳам ғазаб билан тўлқинланиб турибдики, кўрина қолсанг сўкиш, койишнинг ўзгинаси билан унинг қўлидан чиқиб кетолмайсан.

Эдгар

Нима бало, бironта ярамас мени унга ёмонлаб чаққанмикин.

Эдмунд

Шунақа бўлган деб қўрқяпман. Сендан сўрайман, унинг ғазаби босилгунча ўзингга эҳтиёт бўл. Юр, менинг хонамга кирамиз. У ерда мен сени бирор ўнғай ерга жойлаштираман, сен у ердан сенинг тўғрингда нималар деяётганини эшитасан. Марҳамат қил, мана менинг калитим. Агар ташқарига чиқмоқчи бўлсанг, ўзинг билан яроғ ола чиқ.

Эдгар

Яроғ ола чиқ?

www.ziyouz.com kutubxonasi